

УДК 352/354-1

<https://doi.org/10.62664/cpa.2024.02.16>

Наталія КУДЛИК,

аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0006-7256-4958>

(© КУДЛИК Н., 2024)

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІ ПАЛАТИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ БАГАТОРІВНЕВОЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ МІЖНАРОДНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті визначено роль та місце торгово-промислових палат України в інституціональній інфраструктурі міжнародного підприємництва як системи державних, недержавних та приватних інституцій, що координують спільну діяльність у межах національної та міжнародної ринкової інфраструктури підприємництва. Торгово-промислові палати України як недержавні суб'єкти міжнародного підприємництва наділені особливим інституціонально-правовим статусом представляти зовнішньоекономічні інтереси національного підприємництва на міжнародному рівні. Вони, як це передбачено принципами багаторівневого публічного врядування «governance», допомагають урахувати національні економічні інтереси суспільства, вибудовувати міжнародну архітектуру економічних відносин з національними економіками інших країн з урахуванням міжнародного поділу та інтеграції праці. Торгово-промислові палати в системі багаторівневого публічного врядування діють на різних територіальних рівнях від локального до міжнародного. Торгово-промислова палата

України, регіональні торгово-промислові палати, Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати мають свої функціональні завдання, але вся система торгово-промислових палат України має загальне призначення інтегрувати національну економіку в світову економічну систему через виконання кожним рівнем торгово-промислових палат завдань локально-національного та глобального характеру. Більшу частину цих завдань пов'язано з здійсненням торговельно-економічних операцій як на національному, так і міжнародному рівнях.

Надано характеристику особливостям організації взаємодії між суб'єктами інфраструктури міжнародного підприємництва. Вона відбувається на національному рівні з виходом на міжнародний рівень, у тому числі й через допоміжні державні спеціалізовані структури України, такі як Український фонд підтримки підприємництва, Рада бізнес-омбудсмена. Показано, що вихід на міжнародний рівень здійснюється через установа комунікацій з аналогічними національними та регіональними структурами країн світу. Для більш ефективної взаємодії з зарубіжними партнерами за кордоном відкриваються свої представництва, створюються змішані торгові палати та ділові ради. У такий спосіб система торгово-промислових палат України підтримує та просуває інтереси українського підприємництва на міжнародному рівні.

Ключові слова: багаторівневе публічне врядування, торгово-промислова палата, національна система торгово-промислових палат, представництво та захист інтересів міжнародного підприємництва, інфраструктура міжнародного підприємництва.

Nataliia KUDLYK,

PhD student of the Department of Public Management and Administration
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

CHAMBERS OF COMMERCE AND INDUSTRY OF UKRAINE AS SUBJECTS OF THE MULTI-LEVEL INSTITUTIONAL INFRASTRUCTURE OF INTERNATIONAL BUSINESS

The article defines the role and place of the chambers of commerce and industry of Ukraine in the institutional infrastructure of international entrepreneurship as a system of state, non-state and private institutions that coordinate joint activities within the framework of the national and international market infrastructure of entrepreneurship. Chambers of Commerce and Industry of Ukraine, as non-state subjects of international entrepreneurship, are endowed with a special institutional and legal status to represent the foreign economic interests of national entrepreneurship at the international level. They, as stipulated by the principles of multi-level public governance "governance", help take into account the national economic interests of society, build the international architecture of economic relations with the national economies of other countries, taking into account the international division and integration of labor. Chambers of Commerce and Industry in the system of multi-level public governance operate at different territorial levels from local to international. The Chamber of Commerce and Industry of Ukraine, regional chambers of commerce and industry, the Ukrainian National Committee of the International Chamber of Commerce have their own functional tasks, but the entire system of chambers of commerce and industry of Ukraine has the general purpose of integrating the national economy into the world economic system through the fulfillment of tasks by each level of chambers of commerce and industry of a local, national and global nature. Most of these tasks are related to the implementation of trade and economic transactions, both at the national and international levels.

The characteristic of the organization of interaction between the subjects of the infrastructure of international entrepreneurship is given. It takes place at the national level with access to the international level, including through auxiliary state specialized structures of Ukraine, such as the Ukrainian Entrepreneurship Support Fund, the Business Ombudsman Council. It is shown that reaching the international level is carried out through the establishment of communications with similar national and regional structures of the countries of the world. For more effective interaction with foreign partners, representative offices are opened abroad, mixed chambers of commerce and business councils are created. In this way, the system of chambers of commerce and industry of Ukraine supports and promotes the interests of Ukrainian entrepreneurship at the international level.

Key words: *multilevel public governance, chamber of commerce, national system of chambers of commerce, representation and protection of interests of international entrepreneurship, infrastructure of international entrepreneurship.*

Постановка проблеми. Інституціональний базис будь-якої сфери суспільної діяльності структурно являє собою сукупність державних і недержавних інституцій, що забезпечені організаційно-правовими, матеріальними й іншими ресурсами, потрібними для їх функціонування. Перелік недержавних інституцій, що діють у сфері зовнішньоекономічної діяльності, визначено в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (частина друга статті 7). До них віднесено: а) недержавні органи управління економікою (товарні, фондові, валютні біржі, торгово-промислові палати, асоціації, спілки та інші організації координаційного типу); б) самі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які діють на підставі координаційних угод, що укладаються між ними [10].

Недержавні інституції сприяють узгодженню та коригуванню інтересів різних підприємницьких структур, координують спільну

діяльність у сфері підприємництва, у тому числі міжнародного. Ця система формально та неформально функціонує в межах національної та міжнародної ринкової інфраструктури підприємництва. У її межах діють публічно-владні органи, бізнес-асоціації та інші недержавні організації, академічні структури. Усі вони роблять свій внесок щодо визначення оптимальних шляхів розвитку економіки та бізнесу. З плином часу виникає потреба оновлення знань щодо змін, які відбуваються в інфраструктурі та конкретних механізмах їх взаємодії відповідно до принципів багаторівневого врядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерельною базою для дослідження поставленої проблеми є зарубіжні та вітчизняні наукові роботи, де розглядається роль та повноваження органів публічного управління [2-4, 7], торгово-промислових палат та інших бізнес-асоціацій у розвитку економіки та міжнародного підприємництва [1, 5, 16-17]. Особливості української специфіки зафіксовано в нормативно-правових актах, що регулюють функціонування інфраструктури національного та міжнародного підприємництва [9-14]. Важливе значення має також інформація офіційних сайтів державних та недержавних організацій економічного сектору про виконання функцій, що сприяють розвитку міжнародного підприємництва [6, 8, 15].

Мета статті полягає в з'ясуванні місця та ролі торгово-промислових палат України як суб'єктів інституціональної інфраструктури міжнародного підприємництва, що функціонують відповідно до принципів багаторівневого врядування.

Виклад основного матеріалу. Національна ринкова інфраструктура охоплює весь комплекс галузей і сфер діяльності. Вона являє собою ринкову макросистему, що складається з таких підсистем: правової (законодавство, регуляторні органи, судова система, правова підтримка бізнесу тощо); фінансової (банки, фондові біржі, страхові компанії,

кредитні установи); транспортної (дороги, залізниці, аеропорти, порти, транспортні мережі); комунікаційної (телефонні мережі, інтернет-провайдери, супутникові зв'язки, поштові служби); торговельної (локальні ринки, супермаркети, торгові центри, онлайн-платформи).

Інфраструктура міжнародного підприємництва розглядається як сукупність державних, недержавних та приватних інституцій, що в сучасну епоху діють у всіх демократичних державах. Цю інфраструктуру створено для забезпечення інтересів держави, виходячи з яких вона підтримує господарську діяльність державних і недержавних підприємств, сприяє підвищенню ефективності всієї економічної системи. Генеральна цільова функція інфраструктури міжнародного підприємництва полягає в забезпеченні взаємозв'язків між ринковими елементами бізнес-середовища регіону, країни та інших держав світу. Економічний зміст інфраструктури міжнародного підприємництва полягає у виконанні низки функцій: просування продукції на нові міжнародні ринки; створення умов інноваційного розвитку; забезпечення нерозривності й раціональності товарних і грошових та інформаційних ресурсів; представлення, представництво і захист інтересів національних суб'єктів підприємництва в зарубіжних країнах.

Міжнародне підприємництво здійснюється через ринкову інфраструктуру на основі ділової взаємодії національних господарських суб'єктів різних країн. Метою такої взаємодії є налагодження взаємовигідної співпраці, отримання прибутку та зміцнення національних ринкових позицій. Зовнішні економічні зв'язки, стабільна експортна та імпортна діяльність використовуються державою для активізації власного економічного потенціалу країни, що спирається на внутрішні резерви – матеріальні, людські та інтелектуальні. За рахунок внутрішніх резервів у вітчизняну економіку впроваджуються нові технології світового ринкового господарювання, що допомагають інтегруватись у європейський та

світовий простір. Зарубіжні дослідники відзначають, що «держави більше не можуть розвивати свої економіки, не приєднуючись до міжнародних органів, здатних задовольнити вимоги до ринку» [17, с. 216]. За їх допомогою національні суб'єкти міжнародного підприємництва здійснюють низку ділових операцій з партнерами інших країн, пов'язаних з зовнішньоторговельною діяльністю такою, наприклад, як: закупівля сировини та матеріалів в одній країні та їх перевезення на територію іншої країни; транспортування готової продукції з одної країни в іншу; спорудження заводів в інших країнах; отримання кредиту в банку одної країни для фінансування операцій в іншій країні тощо.

Як ми вже зазначали вище, у цій діяльності задіяні державні та недержавні суб'єкти. Різниця в повноваженнях та функціях між публічно-владними та недержавними інституціями, як уважають автори [5, с. 32], фіксується в поняттях міжнародної економічної діяльності та міжнародної зовнішньоекономічної діяльності (міжнародного підприємництва). Вони розмежовують ці поняття, наголошуючи, що регулювання міжнародної економічної діяльності є винятковою функцією держави – публічно-владних органів управління, що наділені повноваженнями управляти сферою міждержавних відносин від імені держави. Міжнародна економічна політика є по суті складником чи продовженням внутрішньої економічної політики держави.

Предметом діяльності публічно-владних органів управління є формування міжнародної економічної політики та сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Її суб'єктами є підприємства різних форм власності і бізнес-асоціації. Повноваження органів публічної влади залежать від специфіки предмета їх діяльності в межах представлення держави в міжнародних правовідносинах. До основних публічно-владних органів, що регулюють цю сферу, належать Верховна Рада України, Комітети Верховної Ради України, насамперед Комітет з питань

економічного розвитку, одним із предметів відання якого є розвиток малого та середнього підприємництва [12]; Кабінет Міністрів України [11]; Міністерство закордонних справ України; Міністерство економіки України [9]; Державна митна служба України; Державна служба експортного контролю України та інші публічновладні структури, функції яких описані на офіційних сайтах цих міністерств та відомств.

Зазначені вище публічновладні органи управління є уповноваженими державою структурами, призначеними для формування та реалізації державної міжнародної економічної політики та відповідної стратегії розвитку національної економіки, у тому числі на міжнародному рівні. Вони діють з метою:

- забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;

- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, у тому числі зовнішньоекономічних зв'язків;

- створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України до системи світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн.

Означена мета досягається всіма гілками державної влади. Дієвість держави проявляється через ухвалення державою законів та підзаконних нормативно-правових актів, місцевим самоврядуванням – актів місцевого значення, а також у відповідній адміністративній та судовій практиці. До того ж публічновладні органи різного територіального рівня мають піклуватися про соціальну спрямованість економіки, закріплення та державні гарантії реалізації соціальних прав громадян, зокрема їхніх прав на соціальний захист і достатній життєвий рівень (статті 46, 48) тощо. Це зобов'язує державу відповідним чином регулювати економічні процеси, установлювати й застосовувати справедливі та ефективні форми

перерозподілу суспільного доходу з метою забезпечення добробуту всіх громадян [3, с. 38].

На Верховну Раду України покладаються завдання визначення стратегії міжнародної економічної політики та законодавчого забезпечення зовнішньоекономічної діяльності. Вони реалізуються через: затвердження стратегії та головних напрямків міжнародної економічної політики України та ухвалення відповідних законів; укладання міжнародних договорів України, приведення чинного законодавства України відповідно до встановлених ними правил; установлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території України.

На виконавчу владу на чолі з Кабінетом Міністрів України покладаються завдання реалізації стратегії міжнародної та зовнішньоекономічної політики шляхом: ухвалення підзаконних нормативно-правових актів публічного управління з питань зовнішньоекономічної діяльності; координації діяльності міністерств з питань регулювання зовнішньоекономічної діяльності, торгових представництв України в іноземних державах; проведення переговорів та укладання міжнародних договорів України, забезпечення їх виконання.

Судова гілка влади вирішує окремі спори, що виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, іноземними суб'єктами господарської діяльності. За згодою сторін спори можуть вирішуватися також Міжнародним комерційним арбітражним судом та Морською арбітражною комісією, що діють при торгово-промисловій палаті України.

Таким чином, усі гілки влади роблять свій внесок, відповідно до своїх повноважень, у формування міжнародної економічної політики, державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та захисту (у тому числі судового) національних економічних інтересів України, з одного боку, та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, з іншого. Для цього для них створено рівні можливості

господарювання та ведення зовнішньоекономічної діяльності для суб'єктів усіх форм власності, здійснюються інвестиції; заохочується конкуренція в сфері національної економіки та зовнішньоекономічної діяльності. Основними інструментами виконання цих завдань є закони України; акти тарифного і нетарифного регулювання; економічні заходи оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого); рішення недержавних органів управління економікою, що ухвалюються відповідно до їх повноважень згідно із статутними документами; угоди, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності [4, с. 26].

Публічновладні органи управління залучають до цього процесу, як це передбачено принципами governance, недержавних суб'єктів міжнародного підприємництва, що допомагають ураховувати національні економічні інтереси суспільства, вибудовувати міжнародну архітектуру економічних відносин з національними економіками інших країн з урахуванням міжнародного поділу та інтеграції праці. У сфері міжнародного підприємництва діють підприємства різних форм власності і бізнес-асоціації, у тому числі вся національна система торгово-промислових палат, предметом діяльності яких є, головним чином, реалізація зовнішньоекономічних операцій.

Дослідники звертають увагу на той факт, що майже в усіх країнах із ринковою економікою міжнародне підприємництво здійснюється за тісної співпраці, з одного боку, органів публічної влади з об'єднаннями підприємств, а з іншого – між центральними та місцевими публічновладними органами та державними установами. Так, наприклад, державні установи тісно співпрацюють у галузі експорту також з профспілковими організаціями, особливо, якщо пропозиції, що розробляються, можуть торкнутися внутрішнього ринку споживчих товарів. Співпраця офіційних публічновладних структур та ділових кіл у галузі регулювання експорту досягається шляхом періодичного

обговорення пропозицій щодо вдосконалення системи регулювання цього процесу. Пропозиції готуються спільно міністерствами, іншими державними установами та бізнес-асоціаціями підприємців шляхом створення постійно діючих консультативних рад із спільним представництвом на високому рівні; фактичної передачі частини функцій для введення цих пропозицій у галузі регламентування експорту» [2, с. 322].

Серед багатьох бізнес-об'єднань торгово-промислова палата в інституціональній інфраструктурі підприємництва виокремлюється особливим інституціонально-правовим статусом. Це фіксується, зокрема, у тому, що таку назву можуть мати тільки ті організації, які створено відповідно до норм Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні». Дія норм цього Закону не поширюється на тих її членів, що здійснюють діяльність, не пов'язану з членством у торгово-промисловій палаті. На національному рівні створена торгово-промислова палата України, на регіональному рівні створюється регіональна торгово-промислова палата (не більше однієї в області). В Україні діє також Український національний комітет Міжнародної торгової палати (Асоціація УНК МТП). Усі ці торгово-промислові палати створено відповідно до норм зазначеного вище Закону й складають єдину національну систему торгово-промислових палат. Правовий статус торгово-промислових палат детально описано в низці публікацій [7]. Ми відзначимо лише ті важливі позиції, що віддзеркалюють місце торгово-промислових палат у багаторівневій інституціональній інфраструктурі підтримки підприємництва.

По-перше, потрібно враховувати, що кожний рівень торгово-промислових палат, – регіональні торгово-промислові палати, торгово-промислова палата України, Асоціація УНК МТП, – має свої функціональні завдання, проте всю систему торгово-промислових палат

призначено, щоб інтегрувати національну економіку у світову економічну систему через виконання кожним її рівнем своїх специфічних завдань. По-друге, більша частина з цих завдань, так чи інакше, пов'язана з здійсненням торговельно-економічних операцій як на національному, так і міжнародному рівнях. По-третє, на всіх рівнях діяльності вони мають право отримувати інформацію, потрібну для виконання свої завдань. По-четверте, у межах наданих їм повноважень, вони розробляють і видають методичні та експертні документи, що є обов'язковими для застосування на всій території України.

Загальнообов'язковість методичних та експертних документів впливає із суті делегованих Законом України «Про торгово-промислову палату» повноважень. Це, наприклад, повноваження проводити за дорученням державних органів незалежну експертизу нормативно-правових актів з питань економіки, зовнішньо-економічних зв'язків, робити на замовлення українських та іноземних підприємців експертизу, контроль якості, кількості, комплектності експортних та імпорتنих товарів, визначати їх вартість, засвідчувати та видавати сертифікати визначення продукції власного виробництва підприємств з іноземними інвестиціями та інші документи, пов'язані із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності [7, с. 73]. Ці повноваження додатково делегуються Кабінетом Міністрів України.

Таким чином, торгово-промислові палати постають організаціями недержавного управління зовнішньоекономічною діяльністю на різних територіальних рівнях. По суті низка їх повноважень є продовженням реалізації публічновладних повноважень.

Особливістю українських реалій є те, що в нашій країні створено допоміжні державні спеціалізовані структури, на яких покладено, у межах багаторівневого врядування, функції налагодження партнерських відносин з недержавними інституціями. Будучи державними, за своїм

інституціональним статусом, вони не є публічновладними органами. Такими організаціями є Український фонд підтримки підприємництва (УФПП) та Рада бізнес-омбудсмена. Дано цим організаціям стислі інституціонально-функціональні характеристики.

Інституціональний статус УФПП визначено як державної, некомерційної і неприбуткової організації [13]. Діяльність УФПП координується Державною регуляторною службою України, Голова якої очолює Наглядову раду УФПП – незалежний орган, що забезпечує прозорість у питаннях використання державних коштів. Представники системи торгово-промислових палат України також можуть впливати на діяльність УФПП безпосередньо або через Наглядову раду, оскільки її представники, поряд з представниками депутатського корпусу, урядових органів, інших громадських організацій та об'єднань, належать до її складу.

Завдання УФПП полягає в реалізації державних коштів, спрямованих на пільгову фінансову підтримку підприємництва згідно з затвердженими Урядом програмами. Серед основних завдань цієї державної некомерційної організації є:

- фінансування державних, міжрегіональних та тих, що мають державне значення, регіональних та галузевих програм розвитку підприємництва;

- фінансова підтримка підприємництва, у тому числі регіональних фондів підтримки підприємництва та відповідних господарських структур;

- фінансова підтримка окремих підприємницьких проєктів, за напрямками, визначеними Державним комітетом України з питань розвитку підприємництва;

- співробітництво з українськими, міжнародними та іноземними фінансовими структурами;

-сприяння залученню вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку підприємництва в Україні [8].

Рада бізнес-омбудсмена є ще однією спеціалізованою структурою, через яку можуть діяти представники національної системи торгово-промислових палат України. Вона виконує функції консультативно-дорадчого органу Кабінету Міністрів України з питань захисту інтересів підприємництва, що постійно діє. У преамбулі постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Ради бізнес-омбудсмена» зазначено, що цю організацію утворено для «... забезпечення прозорості діяльності органів державної влади, сприяння зниженню рівня корупції та запобігання недобросовісній (нечесній) поведінці щодо суб'єктів підприємництва в Україні, а також з урахуванням положень Меморандуму про взаєморозуміння щодо підтримання української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 р., укладеного між Кабінетом Міністрів України, Європейським банком реконструкції та розвитку, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Американською торговельною палатою в Україні, Європейською Бізнес Асоціацією, Федерацією роботодавців України, Торгово-промисловою палатою України, Українським союзом промисловців і підприємців ...» [14].

Наглядова рада Ради бізнес-омбудсмена – орган контролю за виконанням омбудсменом своїх повноважень, формується в такий спосіб, щоб була забезпечена тісна взаємодія уповноважених представників різних сторін: представників Кабінету Міністрів України; міжнародних фінансових установ (Європейського банку реконструкції та розвитку, Організації економічного співробітництва та розвитку); бізнес-асоціацій (Американської торговельної палати в Україні, Європейської Бізнес-Асоціації, Федерації роботодавців України, торгово-промислової палати України, Українського союзу промисловців і підприємців).

Основні функції Ради бізнес-омбудсмена полягають у реалізації напрямків діяльності, що об'єктивно сприяють виконанню функцій національної системи торгово-промислових палат України:

Захист прав підприємців. Рада бізнес-омбудсмена постає як посередник між підприємцями та органами публічного управління, захищаючи їхні права та інтереси у взаємодії з публічновладними структурами.

Вирішення конфліктів та спорів. У цьому напрямку діяльності основна мета Ради бізнес-омбудсмена полягає в розгляді скарг та конфліктів між бізнесом та публічновладними органами, а також у пошуку конструктивних рішень для їх вирішення.

Консультування та інформування. Рада бізнес-омбудсмена надає консультації підприємцям з питань бізнес-середовища, правових аспектів підприємницької діяльності та взаємодії з органами.

Моніторинг та аналіз ситуації у бізнес-просторі. Рада бізнес-омбудсмена веде моніторинг порушення прав підприємців, виявляє проблемні ситуації та негативні тенденції у взаємодії влади та бізнесу.

Пропаганда кращих практик. Рада бізнес-омбудсмена сприяє впровадженню та поширенню кращих практик у взаємодії влади та бізнесу, поліпшенню інвестиційного клімату та підвищенню економічної конкурентоспроможності країни.

Надання консультацій. Рада бізнес-омбудсмена виконує консультативну функцію з питань розвитку бізнес-середовища та проведення економічних реформ, розробляє рекомендації щодо поліпшення регуляторної політики та законодавства.

Представники національної системи торгово-промислових палат України, які діють через Раду бізнес-омбудсмена, беруть участь у постійному діалозі Уряду, інших органів публічного управління, державних організацій з бізнес-об'єднаннями з приводу захисту чи

просування інтересів певних підприємницьких структур, пошуку нових торговельних партнерів за кордоном. У такий спосіб національна система торгово-промислових палат України виконує важливу роль у підтримці підприємницької діяльності, захисті прав підприємців та поліпшенні бізнес-середовища країни та створення єдиного вектору діяльності та координації зусиль з органами публічного управління, у тому числі у сфері розвитку міжнародних економічних відносин. Такі дії, зокрема виражаються в залученні представників міжнародного підприємництва до участі в різних комунікативних заходах, на яких спільно обговорюються законопроекти та концепції реформування підприємницької діяльності, типові правила торговельно-посередницької діяльності тощо.

Наявність у складі Наглядової ради бізнес-омбудсмена представників міжнародних структур сприяє розвитку міжнародних економічних відносин та зовнішньоекономічної діяльності. Цей напрямок діяльності може здійснюватись у різний спосіб:

Сприяння залученню іноземних інвестицій. Наглядова рада сприяє залученню іноземних інвесторів шляхом забезпечення прозорості та захисту прав підприємців в Україні. Це створює нові можливості для розвитку бізнесу та стимулює економічне зростання.

Підтримка міжнародного бізнесу. Наглядова рада надає консультаційну підтримку іноземним компаніям, що мають намір діяти на ринку України. Цей напрямок діяльності сприяє розвитку міжнародного бізнесу шляхом створення нових горизонтів співпраці з іноземними партнерами.

Участь у міжнародних форумах та конференціях. Наглядова рада бере участь у міжнародних заходах, спрямованих на розвиток економічних відносин. Ця діяльність розширює контакти з іноземними партнерами, збагачує національний досвід кращими зарубіжними практиками.

Залучення іноземних експертів. Наглядова рада залучає в разі потреби іноземних експертів-консультантів для розроблення стратегій поліпшення умов бізнес-середовища в Україні. Ця діяльність сприяє впровадженню міжнародних стандартів та практик міжнародного підприємництва.

Отже, Наглядова рада бізнес-омбудсмена має функції, виконання яких може суттєво сприяти розвитку міжнародних економічних відносин та зовнішньоекономічної діяльності на основі створення сприятливого бізнес-середовища та залучення іноземних інвестицій.

Спільна та узгоджена діяльність органів публічного управління та спеціалізованих структур, їх взаємодія з зацікавленими бізнес-об'єднаннями з питань для розвитку та зміцнення міжнародних економічних відносин України та міжнародного підприємництва дає можливість охопити різні сфери економічної діяльності. Це може бути торгівля між країнами, експорт та імпорт товарів і послуг, здійснення прямих інвестицій в інші країни, участь у міжнародних консорціумах та партнерствах, у міжнародних торговельних угодах і виробничих ланцюгах тощо. Зважаючи на глобалізацію світової економіки та взаємозалежність країн, що постійно зростає, міжнародне підприємництво варто розглядати як важливий напрямок для держави та бізнесу будь-якого масштабу, від малих підприємств до великих міжнародних корпорацій.

Національна система торгово-промислових палат України постає підсистемою загальної інфраструктури міжнародного підприємництва. Структуру цієї підсистеми подано регіональними торгово-промисловими палатами, що утворюються в межах кожної адміністративно-територіальної одиниці України: областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя. На всій території України та за її межами діє торгово-промислова палата України, членами якої є регіональні торгово-промислові палати, юридичні особи, підприємці України та їх об'єднання.

В інституціональній інфраструктурі міжнародного підприємництва їм відводиться також важлива роль, хоча вони більшою мірою зосереджуються на внутрішньорегіональних проблемах. Торгово-промислова палата України має статус центрального координувального органу національного рівня, членами якої згідно з її Статутом є всі регіональні палати та їх відділення. Зазначені вище функції та послуги відповідно до напрямків діяльності виконуються всіма регіональними організаціями.

Представники регіональних палат безпосередньо чи опосередковано беруть участь у всіх напрямках діяльності, що описані вище. Цілісна система працює на розширення можливостей розвитку бізнесу через відкриття нових ринків для вітчизняного експорту. Її діяльність сприяє динамічній інтернаціоналізації українського бізнесу та активній інтеграції в світову економіку [6]. Автори, які досліджували роль стейкхолдерів у регіональному розвитку в умовах релокації підприємств, вносять регіональні торгово-промислові палати України до складу важливих співучасників [16].

Підтримка функціонування інфраструктури міжнародного підприємництва здійснюється торгово-промисловою палатою України через такі напрямки діяльності:

- представляє інтереси членів палати з питань господарської діяльності як в Україні, так і за її межами;

- організує взаємодію між суб'єктами підприємницької діяльності, координує їх взаємовідносини з державою в особі її органів;

- сприяє розвиткові зовнішньоекономічних зв'язків, експорту українських товарів і послуг, здійснює практичну допомогу підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва;

-бере участь в організації в Україні та за кордоном професійного навчання і стажування фахівців – громадян України з питань підприємництва, розвитку конкуренції, а також у розробленні та реалізації державних і міждержавних програм у цій галузі;

-поширює знання про економіку й науково-технічні досягнення, законодавство, звичаї та правила торгівлі в Україні і зарубіжних країнах, можливості зовнішньоекономічного співробітництва українських підприємців;

-сприяє організації інфраструктури інформаційного обслуговування підприємництва;

-установлює і розвиває зв'язки з іноземними підприємцями, а також організаціями, що об'єднують або представляють їх, бере участь у роботі міжнародних неурядових організацій та інших спільних організацій;

-сприяє розвитку торгових традицій у підприємницькій діяльності, бере участь у розробленні правил професійної етики для різних сфер підприємницької діяльності, галузей економіки, спілок та об'єднань підприємців тощо;

-проводить за дорученням державних органів незалежної експертизи проєктів нормативно-правових актів з питань економіки, зовнішньоекономічних зв'язків, питань, що стосуються прав та інтересів підприємців;

-звертається за дорученням осіб, права яких порушені, до Антимонопольного комітету України із заявами про порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції;

-здійснює контроль якості, кількості, комплектності товарів (у тому числі експортних та імпорتنих) і визначення їх вартості;

-засвідчує та видає сертифікати про походження товарів, сертифікати визначення продукції власного виробництва підприємств з іноземними

інвестиціями та інших документів, пов'язаних із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності;

- декларує зовнішньоторговельні вантажі у випадках, передбачених законом;

- організує міжнародні виставки, національні виставки іноземних держав і окремих іноземних фірм в Україні та за її межами;

- організує семінари, конференції, ділові переговори з економічних питань за участю українських підприємців та іноземних фірм як в Україні, так і за її межами;

- видає інформаційні, довідкові, рекламні та методичні матеріали з питань своєї діяльності, а також газети, журнали та інші друковані матеріали для забезпечення підприємницької діяльності;

- створює, реорганізує та ліквідує підприємств та інші організації з метою виконання статутних завдань у порядку, установленому законом;

- створює за ініціативою учасників спору третейських судів відповідно до законодавства України, галузових або територіальних комітетів (рад) підприємців, цільових секцій фахівців-консультантів тощо;

- відкриває свої представництва та філії в інших країнах, а також засновує разом із зарубіжними партнерськими організаціями як в Україні, так і за її межами змішані торгово-промислові палати, ділові ради тощо;

- засвідчує обставини форс-мажору відповідно до умов зовнішньоторговельних угод і міжнародних договорів України, а також торговельних та портових звичаїв, прийнятих в Україні;

- веде недержавний реєстр українських підприємців за їх згодою, фінансовий стан яких свідчить про їх надійність як партнерів у підприємницької діяльності в Україні та за її межами [4, с. 22-23].

Торгово-промислова палата України співпрацює з основними бізнес-асоціаціями світу: Всесвітньою федерацією палат; Асоціацією європейських торгово-промислових палат; Асоціацією палат

Центральноєвропейської ініціативи; Діловою радою Організації Чорноморського економічного співробітництва; Міжнародною торговою палатою; Наглядовою радою бізнес-омбудсмена; Конфедерацією торгово-промислових палат Азіатсько-Тихоокеанського регіону; Міжнародною радою бізнес-асоціацій та палат в Україні; Міжнародною палатою Шовкового шляху; Діловою радою Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ [15]. Торгово-промислова палата України налагодила зв'язки з аналогічними національними та регіональними структурами країн світу. Торгово-промислова палата України бере участь у створенні змішаних торгових палат, ділових рад, здійснює кроки до відкриття за кордоном своїх представництв.

У цій взаємодії з зарубіжними структурами торгово-промислова палата України підтримує та просуває інтереси українського підприємництва на міжнародному рівні. Основні напрямки її діяльності на міжнародній арені включають створення інституціональних умов для міжнародної співпраці. Зокрема, торгово-промислова палата України укладає меморандуми про співпрацю з іноземними торгово-промисловими палатами та діловими асоціаціями. Це дає змогу налагоджувати контакти з партнерами з інших країн, а також сприяти пошуку нових можливостей для розвитку міжнародного підприємництва.

Отже, національна система торгово-промислових палат надає великий діапазон послуг для суб'єктів міжнародного підприємництва, вирішує низку різноманітних проблем, що виникають у суб'єктів міжнародного підприємництва. Надання послуг із супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств є одним із головних напрямків діяльності всієї національної системи торгово-промислових палат. Він спрямований на зміцнення позицій підприємств на міжнародних ринках, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків та експорту українських товарів і послуг, надання практичної допомоги підприємцям у проведенні

торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва. Цей напрямок діяльності, як ми бачимо, представлено найширшою номенклатурою перерахованих вище послуг.

Висновки. Описано роль та місце торгово-промислових палат України в інституціональній інфраструктурі міжнародного підприємництва, що полягає в забезпеченні взаємозв'язків між ринковими елементами бізнес-середовища регіону, країни та інших держав світу. Розкрито критерій, що визначає різницю в повноваженнях та функціях публічно-владних та недержавних інституцій. Цей критерій фіксується у поняттях міжнародної економічної діяльності (публічно-владні інституції) та міжнародної зовнішньоекономічної діяльності (недержавні та приватні інституції). Предметом діяльності публічно-владних органів управління є формування міжнародної економічної політики, предметом діяльності торгово-промислових палат та інших бізнес-асоціацій є сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Показано, що торгово-промислові палати України як недержавні суб'єкти міжнародного підприємництва наділено особливим інституціонально-правовим статусом представляти зовнішньоекономічні інтереси національного підприємництва на міжнародному рівні. Вони, відповідно до принципів багаторівневого публічного врядування «governance», допомагають ураховувати національні економічні інтереси суспільства, вибудовувати міжнародну архітектуру економічних відносин з національними економіками інших країн з урахуванням міжнародного поділу та інтеграції праці.

Показана роль торгово-промислових палат в системі багаторівневого публічного врядування на різних територіальних рівнях. Регіональні торгово-промислові палати, торгово-промислова палата України, Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати мають

свої функціональні завдання, проте вся система торгово-промислових палат України має призначення інтегрувати національну економіку до світової економічної системи через виконання кожним рівнем торгово-промислових палат своїх специфічних завдань. Більша частина з цих завдань пов'язана з здійсненням торговельно-економічних операцій як на національному, так й міжнародному рівнях.

Описано взаємодію офіційних публічно-владних структур та торгово-промислових палат у галузі міжнародного підприємництва. Вона реалізується шляхом періодичного обговорення проблем удосконалення державної політики розвитку міжнародного підприємництва та системи регулювання цього процесу. Взаємодія відбувається на національному рівні з виходом на міжнародний рівень, у тому числі, через допоміжні державні спеціалізовані структури України, такі як Український фонд підтримки підприємництва, Рада бізнес-омбудсмена. Вихід на міжнародний рівень передбачає встановлення комунікацій з бізнес-асоціаціями світу, зв'язки з аналогічними національними та регіональними структурами країн світу, створення змішаних торгових палат, рад, відкриття за кордоном своїх представництв. У цій взаємодії з зарубіжними структурами торгово-промислова палата України підтримує та просуває інтереси українського підприємництва на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова Б. В. Торгово-промислові палати в Україні як інституції стимулювання розвитку підприємництва : дис.... канд. екон. наук. Дніпропетровськ, 2016. 251 с. URL: https://duan.edu.ua/images/head/Science/UA/Academic_Council/D_08_120_0/15069.pdf.
2. Банчук-Петросова О. В. Механізми державного регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності України : дис. ... на здобуття

наукового ступеня доктора наук з державного управління. Київ, 2023. 443 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/dis/banchuk-petrosova/diser_banchuk_petrosova.pdf.

3. Гелич А. О., Гелич Ю. О.. Участь держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в господарській діяльності. *Київський часопис права*. 2024. 2. С. 37-42. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.5>.

4. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : Навчальний посібник / [Козак Ю. Г., Логвінова Н. С. та ін.]; за ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінової, М. А. Зайця. 4-те вид., перероб. та доп. Київ : Освіта України, 2012. 272 с.

5. Князь С. В., Георгіаді Н. Г., Сапронов О. М., Мацук В. М. Сутність і класифікація чинників міжнародної економічної діяльності в системі координат організаційного розвитку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. 2019. Вип. 23. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3696476>.

6. Місія, бачення, цінності. Торгово-промислова палата України. URL: <https://uccr.org.ua/about/mission-vision-and-values>.

7. Омельченко А. Правовий статус Торгово-промислової палати України як суб'єкта недержавного управління зовнішньоекономічною діяльністю. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 71-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2013_8_14.

8. Основні завдання Українського фонду підтримки підприємництва. Український фонд підтримки підприємництва. URL: <http://ufpp.kiev.ua/zavdannya>.

9. Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 459. Із змінами та доповненнями, внесеними Постановою Кабінету

Міністрів України від 18.12.2019 № 1053. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-п#Text>.

10. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України. Редакція від 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

11. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. Із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 11.01.2019 р. 2646-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.

12. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*). 2019. № 35. ст. 147). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-IX#Text>.

13. Про Український фонд підтримки підприємництва : постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.1995 р. № 687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-95-п#Text>.

14. Про утворення Ради бізнес-омбудсмена : постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-п#Text>.

15. Система торгово-промислових палат в Україні у 2020 році. Торгово-промислова палата в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/rada-beb/15%20%20Torhovo-promyslova%20pala/zvit-2020-tppu.pdf>.

16. Теплюк М. А., Фоменко Б. О. Глокалізаційний розвиток : співпраця стейкхолдерів у регіональних екосистемах для підтримки переміщеного бізнесу. *Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. пр.* / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана; [редкол. : О. М. Гребешкова (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2023. Вип. 53. С. 34-49. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/42853>.

17. Diana Ramona Popescu. The role of Chamber of Commerce System in international economic relations. *The Romanian Economic Journal*. Year XIX

no. 62 December 2016. P. 215–238. URL:
<https://rejournal.eu/sites/rejournal.versatech.ro/files/articole/2017-01-03/3412/ypopescud.pdf>.

REFERENCES

1. Aleksandrova B. V. (2016). *Torhovo-promyslovi palaty v Ukraini yak instytutsii stymuliuвання rozvytku pidpryiemnytstva : dys....* kand. ekon. nauk. Dnipropetrovs'k, 251 s. URL: https://duan.edu.ua/images/head/Science/UA/Academic_Council/D_08_120_0/15069.pdf. [in Ukrainian]
2. Banchuk-Petrosova O. V. (2023). *Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання rozvytku zovnishn'oekonomichnoi diial'nosti Ukrainy : dys. ...* na zdobuttia naukovoho stupenia doktora nauk z derzhavnoho upravlinnia. Kyiv, 443 s. https://maup.com.ua/assets/files/dis/banchuk-petrosova/diser_banchuk_petrosova.pdf. [in Ukrainian]
3. Helych A. O., Helych Yu. O. (2024). *Uchast derzhavy, orhaniv derzhavnoi vlady, orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v hospodarskii diialnosti. Kyivs'kyi chasopys prava. № 2. C. 37-42.* DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.5>. [in Ukrainian]
4. *Zovnishnoekonomichna diial'nist' pidpryiemstv (2012) : Navchal'nyi posibnyk / [Kozak Yu. H., Lohvinova N. S. ta in.]; za red. Yu. H. Kozaka, N. S. Lohvinovoi, M. A. Zaitsia. 4-tie vyd., pererob. ta dop. Kyiv : Osvita Ukrainy, 272 s.* [in Ukrainian]
5. Kniaz S. V., Heorhiadi N. H., Sapronov O. M., Matsuk V. M. (2019). *Sutnist' i klasyfikatsiia chynnykiv mizhnarodnoi ekonomichnoi diial'nosti v systemi koordynat orhanizatsiinoho rozvytku. Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu i prava. Vyp. 23.* DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3696476>. [in Ukrainian]
6. *Misiia, bachennia, tsinnosti. Torhovo-promyslova palata Ukrainy.* URL: <https://ucci.org.ua/about/mission-vision-and-values>. [in Ukrainian]

7. Omel`chenko A. (2013). Pravovyi status Torhovo-promyslovoi palaty Ukrainy yak sub`iekta nederzhavnoho upravlinnia zovnishn`oekonomichnoiu diial`nistiu. *Yurydychna Ukraina*. № 8. S. 71-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2013_8_14. [in Ukrainian]
8. Osnovni zavdannia Ukrains`koho fondu pidtrymky pidpryiemnytstva. Ukrains`kyi fond pidtrymky pidpryiemnytstva. URL: <http://ufpp.kiev.ua/zavdannya>. [in Ukrainian]
9. Pytannia Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta sil`s`koho hospodarstva : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.08.2014 r. № 459. Iz zminamy ta dopovnenniamy, vnesenymy Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.12.2019 № 1053. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-п#Text>. [in Ukrainian]
10. Pro zovnishn`oekonomichnu diialnist` : Zakon Ukrainy. Redaktsiia vid 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>. [in Ukrainian]
11. Pro Kabinet Ministriv Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 27.02.2014 r. № 794-VII. Iz zminamy ta dopovnenniamy, vnesenymy Zakonom Ukrainy vid 11.01.2019 r. 2646-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18>. [in Ukrainian]
12. Pro perelik, kil`kisnyi sklad i predmety vidannia komitetiv Verkhovnoi Rady Ukrainy dev`iatioho sklykannia : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy (*Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. 2019. № 35. st. 147). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-IX#Text>. [in Ukrainian]
13. Pro Ukrains`kyi fond pidtrymky pidpryiemnytstva : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.08.1995 r. № 687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-95-п#Text>. [in Ukrainian]
14. Pro utvorennia Rady biznes-ombudsmena : Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 26 lystopada 2014 r. № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-п#Text>. [in Ukrainian]

15. Systema torhovo-promyslovykh palat v Ukraini u 2020 rotsi. Torhovo-promyslova palata v Ukraini. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/rada-beb/15%20%20Torhovo-promyslova%20pala/zvit-2020-tppu.pdf>. [in Ukrainian]
16. Tepliuk M. A., Fomenko B. O. (2023). Hlokalizatsiinyi rozvytok : spivpratsia steikkholderiv u rehional`nykh ekosystemakh dlia pidtrymky peremishchenoho biznesu. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* : zb. nauk. pr. / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Kyiv. nats. ekon. un-t im. V. Hetmana; [redkol. : O. M. Hrebeshkova (holov. red.) ta in.]. Kyiv : KNEU, Vyp. 53. S. 34-49. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/42853>. [in Ukrainian]
17. Diana Ramona Popescu. (2016). The role of Chamber of Commerce System in international economic relations. *The Romanian Economic Journal*. Year XIX no. 62 December 2016. P. 215-238. URL: <https://rejournal.eu/sites/rejournal.versatech.ro/files/articole/2017-01-03/3412/ypopescud.pdf>. [in English]